

Alfonso Daniel Rodríguez

Castelao

O proteico Castelao, que a través da súa obra denunciou as inxustizas sociais da súa época, naceu en Rianxo (A Coruña) o 30 de xaneiro de 1886 e faleceu o 7 de xaneiro de 1950 no Centro Galego de Buenos Aires (Argentina).

Cando cumpriu os nove anos trasladouse xunto coa súa nai á Pampa arxentina para reunirse co seu pai; alí vive ata o ano 1900, cando regresa a Rianxo para comezar a estudar medicina na Universidade de Santiago de Compostela

En 1908 remata a carreira e cursa o doutorado o ano seguinte en Madrid, onde se deu a coñecer coma debuxante. En 1916 deixa definitivamente a medicina (carreira que compatibilizou cos seus desexos artísticos) o ingresar coma funcionario no Instituto Xeográfico e Estatístico de Pontevedra. Alí vincúlase co nacionalismo galego e ingresa nas Irmandades da Fala, militancia que apoiará con colaboracións en “A Nosa Terra”, o seu órgano difusor.

En 1920 faise cargo da dirección artística da publicación “Nós” e viaxa a Francia, Bélxica e Alemaña custeado pola Xunta de Ampliación de Estudos. En 1922 comeza a súa produción narrativa publicando “Un ollo de vidro”. Dous anos máis tarde, 1924, ingresa no Seminario de Estudos Galegos e funda a Coral Polifónica de Pontevedra xunto a Lousada Diéguez.

Nesta provincia galega desenvolveu gran parte da súa vida. Alí iniciou as súas actividades na arte e na política, e tamén Pontevedra foi testemuña das súas amarguras e dos seus éxitos e, sen embargo, tívoo que abandonar varias veces contra a súa vontade e sempre impelido polas esixencias insuperables.

En 1926 crea a publicación “Cousas” e en 1929 viaxa a Gran Bretaña para estudar os seus cruceiros, do que resulta o libro “As cruces de pedra na Bretaña”. O ano seguinte asiste o Pacto de Lestrove, onde se formou a Federación Republicana Galega; participa nos actos do Partido Nacionalista Republicano Galego e intervéen na histórica asemblea de redacción das bases do Estatuto do Estado Federal de Galicia.

En 1931 publica o seu álbum “Nós”, no que xa é notoria a influencia do expresionismo alemán nos seus debuxos. Tamén foi elixido deputado para as Cortes Constituíntes dese ano en representación do Partido Galeguista, vinculándose máis activamente á política.

“Retrincos”, “Os dous de sempre”, maila edición definitiva de “Cousas” son publicados en 1934. Tamén neste ano ingresa na Real Academia Galega, pero a pouco é desterrado polo goberno a Badaxoz (Castela), onde permanece ata o cambio de autoridades en 1935.

Durante a Guerra Civil desprázase co goberno republicano a Madrid, Barcelona e Valencia, onde publica tres importantes álbumes de debuxos: “Milicianos”, “Galicia mártir”, e “Atila en Galicia”. É de indubidable importancia o aporte de Castelao no ámbito do debuxo e da caricatura. O seu estilo sinxelo, sintético, a súa capacidade de crear tipoloxías para recrear situacións e personaxes, sen esquecer uns trazos ós que hai que uni-la sátira e a ironía, máis o humor retranqueiro e pesimista, darán a súa obra un selo inconfundible e propio. Ese “humorismo debaixo do cal hai sempre un gran dor”, coma sintetizou Mark Twain, é o que palpita límpido e vigoroso en toda a obra de Castelao. O remata-la Guerra tivo que exiliarse. Despois de pasar pola Habana e Nueva York (onde realiza unha serie de augadas sobre nativos negros, visións da rúa que plasman tanto as súas costumes coma as súas danzas) regresa a Buenos Aires, onde fixará a residencia. Na capital arxentina estreou en 1941 “Os vellos non deben de namorarse”, a magnífica

aportación de Castelao ó teatro galego. Os decorados, caretas e roupas dos personaxes desta obra foron deseñados por el mesmo, ensinándonos outra das súas facetas, esta vez no campo da escenografía.

No ano 1944 publica a obra cume do pensamento galeguista, "Sempre en Galiza", e tamén se converte no primeiro presidente do Consello de Galiza (o goberno de Galicia no exilio). En 1945 funda a revista Galeuzca, xunto con cataláns e vascos, rememorando a alianza de 1933. Un ano despois é nomeado ministro de goberno da República no exilio, polo que se traslada a París. En 1947 volve a Buenos Aires e tres anos máis tarde fenece.

Alfonso Rodríguez Castelao, a beatífica estampa do galego auténtico e rexamente patriota, non foi dos políticos que non teñen máis horizonte que un mandato doado. Non foi un ocioso doutrinario sen vigor ou sen decencia, que só exerce a política nas horas tranquilas nas que nada se arrisca nin nada se xoga. O legado do seu pensamento así o demostra o deostar a esa clase de políticos nos que non cre.

"...non se decatan de que o verdadeiro heroísmo consiste en trocar os anxeios en realidade, en ideas, en feitos, pois crear unha dutriña non é apenas outra cousa que facer solitarios filósofos, como loitar con inimigos no campo da polémica, pode ser simplemente, un xogo de amor propio..." (texto orixinal).

Castelao, símbolo máximo da identidade galega, político, pintor e escritor, faloulle así a súa Galicia (texto orixinal en castelán):

"Yo soy de un pueblo que siguió la marcha del sol y quedó detenido muchos siglos por el mar tenebroso, para templar su alma frente a la inmensidad y al infinito; así nos nació el ansia de conocer mundos y así se enraizaron en el Finisterre hispánico todos nuestros sentimientos de patria (...) Mi pueblo... para qué recordarlo, fue amante siempre de las ideas progresistas. Muchos españoles consideran a los gallegos como hombres aferrados a la tradición; pero nuestra tradición no está en el pasado ni es aquella serie de hechos históricos interesantes que adoran los tradicionalistas españoles, sino la eternidad misma que vive en el fondo de nuestros instintos. Yo os digo que con nuestro amor y las ideas generosas, que con nuestro genio universalista, que con nuestra fe en los destinos históricos de la patria, que con nuestro sentido trascendente de la vida y de la muerte, que con nuestro sentido de la tradición instintiva y de la solidaridad humana haremos de nuestra tierra uno de los pocos paraísos que aún pueden surgir en Europa".

Os vellos non deben de namorarse

por Alfonso Rodríguez Castelao

Os vellos non deben de namorarse é unha das pezas máis populares do teatro galego. A obra foi escrita "para regalía do pobo galego" por Castelao, na cidade de Nova York, como remedio para "matar as horas de morriña".

Estreouse en Bos Aires no ano 1941 e, dende aquela, non deixou de representarse. En verbas do autor esta obra foi froito da combinación de dúas sensibilidades: a literaria e, tamén, a imaxinación plástica do pintor.

A obra, escrita coa convicción de que o redundante -recurso que na literatura galega se presenta frecuentemente e que ten raíz popular- ten sumo valor expresivo, foi dirixida e posta en escea na súa primeira representación polo propio Castelao.

Castelao deixa clara a súa intención estética no limiar desta obra: trátase dunha farsa en tres lances e epílogo.

Castelao escribiu primeiramente o terceiro lance contando, coma nos outros dous, a historia dun vello que se namora dunha moza. Os seus son homes vencidos non só pola idade, senón pola codicia, a estupidez e a cobardía. Don Saturio, Don Ramón e o señor Fuco, eixos iniciais desta historia, acaban por convertirse en tres marionetas a mans dos persoaxes que os rodean.

Tertulias Literarias

Das mulleres que pretende, sí, pero tamén dos mozos, dos músicos, das criadas, do pobo. Non hai valores que defender, nin persoaxes que salven pois non hai nada que salvar. Todo é unha gargallada determinada pola morte inevitable que axexa aos protagonistas decrépitos do noso montaxe. A aportación fundamental da posta en escena ao texto orixinal é a incorporación duns músicos que sirven de fio condutor, nexo entre os lances e o epílogo, ritmo básico da dramaturxia.

Os personaxes son personaxes-tipo, equivalentes, inda que de diferente extracción social, que compoñen historias pechadas e xustapostas. Ó final da obra, un epílogo reúne os tres vellos mortos no cemiterio, para que eles nos conten o propósito da farsa.

"Os vellos non deben de namorarse é unha excelente mostra das ideas e das capacidades teatrais de Castelao, quen logrou plasmar nela un mundo escénico no que a tradición popular galega avivece en contacto coas tendencias renovadoras do teatro europeo. Pedra angular da literaria dramática galega, a popularidade desta fermosa peza non deixou de medrar desde a súa estrea en Bos Aires no ano 1941"

Ed.Galaxia – notas da 18ª edición

"Esta farsa foi maxinada para regalía do pobo galego, cando en Galiza abrollaban os máis arditos anxeios de rexurdimento. Comenceina en Pontevedra, no ano de 1931, e dinlle cima en Nova York no ano de 1939. Moito tempo decorreu para unha obra tan pequena e tan doada de facer; pero faltoume sosego para rematala. Os trafegos que me impuxo a causa política non me deron lecer para outras angueiras, e as conseguintes loitas que axiña sobreviñeron nin tan siquera me permitían tecer ilusións. De por parte xurdeu a guerra civil, cuios dramas e traxedias auténticas non consintían asistir a dramas e traxedias imaxinadas, e menos a pasatempos que soio se conciben en época de paz. Tivo que ser agora, na triste folga que me impón o desterro, cando dispuxera de tempo para comprir o meu vello e íntimo compromiso.

As feiturax con que se presenta esta farsa non responden ao pulo que a iniciou porque, no decorrer de tanto tempo, esvaéronse os pormenores da súa primeira traza ao faltarlle unha continuidade de pensamento e emoción. En Pontevedra compuxen 'Pimpinela', que agora é o terceiro lance da farsa. En Badaxoz (dous meses de castigo, precursor

do actual desterro) traballei algo no segundo lance e maxinei unha parte do primeiro. En Barcelona (durante a guerra e antre bombardeo e bombardeo) escribín o segundo lance e comecei o primeiro. A bordo dun vapor e navegando polo Báltico, escribín a escea das catro choronas do lance primeiro. Nun café de París repasei o segundo lance e declareino inservible. Aínda decorreron moitos meses, a pelegriñar por terras de Cuba e de Norteamérica, sen acougo para poñer man neste traballo. E por fin en Nova York, a comezos do inverno de 1939 e vendo caer as primeiras folepax de neve, tiven lecer para entregarme de cheo a este pasatempo e con el matei horas de morriña. A obra foi recriada e refeita de todo e os accidentes con que tropecei foron borrados por unha nova e seguida emoción, menos leda que aquela de 1931, pero igoalmente enxebre.

Cicais esta farsa non chegue nunca ao seu destino nin produza máis bens que o que a min me prestou ao recriala; pero fica rematada de vez e disposta para o que Deus quixer. **Nova York, 1939"**

Ao marxe da farsa – Castelao

"Esta é unha obra maxinada por un pintor e non por un literato. Por eso necesita unha serie de deseños cooreados, que din tanto ou máis que as verbas escritas." **Castelao**

GRUPO B

Os vellos non deben de namorarse - Antecedentes e fontes -

A temática dos namoramentos e dos matrimonios entre persoas de diferente idade, xa fora presentada en diversas ocasións na dramática galega e fora amplamente tratada noutras literaturas ibéricas e europeas. Dúas pezas que tratan esta temática son as obras de Leandro Fernández de Moratín, *El viejo y la niña* (1790) e *El sí de las niñas* (1806), nas que o autor aborda o tema da inautenticidade de determinados posicionamentos vitais en clave de comedia, a través da recreación de dous conflitos nos que se expoñen as funestas consecuencias que poden provocar o matrimonio ou os amoríos entre un vello e unha moza.

Na dramática galega, o tema dos casamentos amañados xa fora tratada na peza de Antonio Bieito Fandiño, *A Casamenteira* (1849), e na obra *O Chufón* (1915) de Xesús Rodríguez López; o tema da conversión da moza nova nun obxecto do desexo carnal dos poderosos tamén está presente en pezas como *A Ponte* (1903) de Lugrís Freire ou *O Fidalgo* (1918) de San Luís Romero e noutra pezas de carácter menor da nosa dramática [...] Por outra parte, trátase dunha temática presente na literatura de tradición oral, como se manifesta nos contos, refráns e cantigas que recrean este tipo de situacións e relacións e que Castelao incorpora ao texto.

Tamén na obra gráfica, narrativa e ensaística de Castelao atopamos asuntos, situacións e persoaxes que van ser recreados nesta peza dramática.

Se ben resulta indudable que Castelao recibiu múltiples influencias, ffacilmente constatables, o certo é que a materia dramática recóllea do folclore e a tradición cultural galega, pois tanto os personaxes, como as situacións, os conflitos ou os espacios nos que se desenvolven as tres fábulas, están tirados, na súa grande maioría, da vida diaria da nosa comunidade.

Téñense suxerido tamén influencias de Yeats máis non se debe deducir tanto das posibles coincidencias na elección dalgún motivo, elemento ou forma dramática, canto na reivindicación do folclore e a tradición cultural como fontes de materia dramática. Neste sentido, a influencia que con máis forza se deixa sentir é a de Valle-Inclán, e non só polo feito de que os dous recrean unha mesma realidade, senón pola forma de reflectila, ben que Castelao nin participa nin afonda nesa intencionalidade crítica, na sátira e o sarcasmo que levan a Valle ao esperpento, ó surrealismo e ao absurdo, abrindo camiños que anos despois andarán Artaud, Ionesco, Beckett, Genet ou Arrabal.

Á hora de estudar a posible intertextualidade entre *Os vellos non deben de namorarse* e textos doutros autores, resulta realmente interesante centrar a análise nas diversas pezas que Otero Pedrayo compuxo en 1934, nun período no que a convivencia con Castelao é intensa e no que comparten moitas esperanzas e proxectos. Un deles, no que sempre incidía Castelao, era a necesidade de escribir pezas dramáticas coas que fornecer o futuro “teatro da arte”.

Conflicto individual e social en Os vellos...

Visto dende un punto de vista o suxeito da acción sería o vello e o obxecto a moza, namentres que dende outro punto de vista o suxeito sería a moza e o obxecto os bens do vello. As consecuencias deste xogo de intereses será a que conduza á morte e á infidelidade. [...]

O eixo central do conflito é a moza, pois entre o vello e o mozo non se producen antagonismos e en ningún momento coinciden en escena. Certamente esta é unha maneira de relativizar o seu valor como persoaxe e centrar o

Tertulias Literarias

protagonismo do conflito nas figuras do vello e a moza: o primeiro pretende á segunda e esta quere, ou xogar con el, ou os seus bens.

No primeiro caso, o boticario Don Saturio quer casar coa moza mais esta tan só quere xogar co vello, xogo do que non tira máis proveito que o seu divertimento, e algún que outro “xarope” de balde, pois a súa intención de casar co Carabineiro é firme como proban as “monicións” que se van botar. O namoramento do vello sobredimensiónase co falso galanteo da moza e a imposibilidade de casar con ela, provoca o suicidio do boticario.

No segundo lance Don Ramón non manifesta o desexo de casar con Micaela pois esta tan só é un obxecto de desexo polo que aquel está disposto a dilapidar a herdanza dos seus pais. A moza, aguilloada polo Portugués, pretende facerse co capital do fidalgo. Unha vez máis o galanteo interesado da moza contribúe a aumentar a tensión emocional do borrachón, que remata por morrer farto do viño das tabernas e sen ver cumprido o seu desexo.

No terceiro lance preséntanse dous conflitos, sendo o segundo consecuencia do primeiro. O conflito inicial presenta a mesma situación triádica na que o vello e o mozo pretenden á moza; esta finalmente decántase polo vello, máis trátase dun casamento por interese que rematará coa vida do vello, sabedor de que vida e muller vánsele das mans. A morte deste provoca o segundo conflito no que a nova viúva vive presa do pasado, desexando un futuro imposible, dada a negativa do mozo a por remate á súa soidade. A morte do vello resolve parte do conflito e só no epílogo aclárase cal foi o destino dos outros dous protagonistas.

Estes conflitos individuais teñen un trasfondo social evidente, que percorre toda a obra. O boticario Don Saturio viviu preso das súas irmáns, catro beatas de misa diaria e novena. Don Ramón representa a decadencia moral e económica da fidalguía, a clase máis representativa da estrutura social galega, problemática tamén presente na obra dramática e narrativa de Ramón Otero Pedrayo. Pimpinela e os seus pais representan a todos aqueles que están dispostos a vender a súa alma con tal de mudar de status. Tralos conflitos individuais agroma pois a Galicia profunda e, en certa medida, na peza están reflectidos moitos dos problemas da Galicia rural da época e non deixa de ser unha mostra do grao de decadencia ó que pode chegar unha sociedade na que cabo dos que queren comprar á felicidade con diñeiro, están os que por xogar ou por diñeiro enredan aos demáis ou renuncian á propia felicidade.

Fontes:

<http://www.galespa.com.ar/osvellosnondebendenamorarsepunte.htm>

http://gl.wikipedia.org/wiki/Os_vellos_non_deben_de_namorarse

<http://www2.uca.es/orgobierno/extension/mues00.htm#VELLOS>

Vieites, Manuel F.: Os vellos non deben de namorarse, de Alfonso R. Castelao : unha lectura de...

Vigo : Xerais, 1996

Biblioteca Central Rialeda
Avenida Rosalía de Castro 227 A
15172 – Perillo (Oleiros)
Tfno.: 981 639 511
Fax: 981 639 996

Email: biblioteca.rialeda@oleiros.org

Blog: <http://bibliotecasoleiros.blogspot.com/>

GRUPO B